

Asia: VN/4099/2024

Lausuntopyyntö: Työryhmämietintö hallituksen esitykseksi hankintalain, erityisalojen hankintalain sekä rikosrekisterilain 6 b §: n muuttamiseksi

Lausunnonantajan lausunto

Esityksen yleiset tavoitteet ja päämäärät

Mitä mieltä olette esityksen yleisistä tavoitteista ja päämääristä? Saavutetaanko esityksellä hallitusohjelman yleiset tavoitteet säästöistä ja kilpailun lisäämisestä?

J

Julkisten hankintojen merkitys on kasvanut merkittävästi viime vuosien aikana. Esityksen tavoitteet parantaa julkisten hankintojen tehokkuutta, kustannussäästöjä ja turvata laadukkaat palvelut ovat erittäin kannatettavia. Esityksessä todetaan, että hankintalakia uudistetaan edistämällä markkinakartoitusta ja hankinnan huolellista valmistelua. Tavoitteessa todetaan, että erityisesti pyritään lisäämään pienten ja keskisuurten yritysten osallistumismahdollisuuksia julkisiin tarjouskilpailuihin.

Edellisen hankintalain kokonaisuudistuksen tavoitteena oli pienten ja keskisuurten yritysten aseman parantaminen julkisissa tarjouskilpailussa. Tämä tavoite ei ole kovin hyvin toteutunut käytännössä. On erittäin tärkeää, että lisätään pienten ja keskisuurten yritysten osallistumisedellytyksiä ja mahdollisuuksia osallistua julkisia hankintoja koskeviin tarjouskilpailuihin. Sidosyksikköä koskeva muutos on myös tervetullut muutos erityisesti alueille parantamaan paikallisten yritysten mahdollisuuksia osallistumaan julkisiin tarjouskilpailuihin. Julkisten hankintakilpailuiden täytyy olla avoimia, tasapuolisia ja syrjimättömiä yrityksille eikä rajoittaa kilpailua keskittämällä markkinoita.

Nämä ovat erinomaisia tavoitteita ja lisäävät kilpailua sekä tuovat kustannussäästöjä.

Hankintojen valmistelu

Hankintojen valmistelua koskevilla ehdotuksilla pyritään lisäämään hankintojen huolellista valmistelua, markkinakartoituksen käyttöä, sekä kilpailua julkisissa hankinnoissa. Tavoitteena on saada lisää tarjontaa ja säästöjä. Työryhmän mietinnössä ehdotetussa ratkaisussa on samanaikaisesti pyritty varmistamaan, että se on käytännön hankintatoimen näkökulmasta tarkoituksenmukainen.

Hankintojen huolellinen valmistelu on ensiarvoisen tärkeää laadukkaiden ja toimivien palvelujen saamiseksi. Tarjoajan soveltuvuusvaatimukset tulisi olla kohtuullisia hankinnan intressiin nähden. Monesti referenssivaatimukset ovat ylimitoitettuja ja kohtuuttomia ja rajoittavat kilpailua. Pienillä yrityksillä on suuremmat taloudelliset riskit osallistua silloin kilpailuihin kuin isoimmilla yrityksillä.

- **Kuinka hyvin hankintalain 65, 75, 124 ja 125 §:iä koskeva esitys edistää markkinakartoituksen käyttöä ja hankinnan huolellista valmistelua?**

Lisäämällä markkinavuoropuhelua kuulemalla alan yrityksiä kohdataan potentiaalisia tarjoajia ja lisätään samalla hankintayksiköiden tietoisuutta olemassa olevista markkinoista ja alalla tarjottavista ratkaisuista ja palveluista. Hankintojen huolelliseen valmisteluun kuuluu markkinoiden kartoittaminen. Hankintayksiköiden pitäisi nimenomaan lisätä markkinavuoropuhelua ja siten saada myös tarjoajia. Ongelmana on ollut, että hankintayksiköt eivät ole saaneet riittävästi tarjoajia ja kilpailutuksia on keskeytetty ja kilpailutettu uudelleen. Tämä vie aikaa ja resursseja molemmilta osapuolilta eikä ole kustannustehokasta menettelyä. Markkinakartoituksella voitaisiin varmistaa, niin kuin esityksen perusteluissa todetaan, ettei hankintailmoituksessa ole sellaisia ei-välttämättömiä kriteereitä tai vaatimuksia, jotka tarpeettomasti rajaisivat kilpailua. Hankinnan jakaminen osittain toteutettavaksi tai sen jakaminen tarkoituksenmukaisiin osiin parantaa pk-yritysten osallistumista tarjouskilpailuihin. Jos kysymyksessä on EU-kynnysarvon ylittävä hankinta, on siihen osallistuminen hallinnollisesti raskas prosessi pienemmälle yritykselle, on paljon aikaa vievää, kun tulee täyttää vähimmäisehdot täytettäviä lomakkeita, joilla ehdoilla ei välttämättä ole palvelun suorittamisen kannalta merkitystä. Esityksessä todetaan, että hankinnan jakaminen osiin voitaisiin toteuttaa yksittäisessä kilpailutuksessa esimerkiksi jakamalla eri alueilla tuotettavia palveluja erillisiin sopimuksiin yhdessä tarjouspyynnössä tai jakamalla hankinta tarkoituksenmukaisiin osiin ja kilpailuttamalla ne erikseen erillisillä tarjouspyynnöillä. Nämä esitetyt toteutuskeinot lisäävät tarjouskilpailuihin osallistumiseen houkuttelevuutta ja pienikin urakointiyritys uskaltaa osallistua julkiseen hankintakilpailuun. Hankintamenettelyn keskeyttämiseen koskeva velvoite esityksen 125 §:ssä on kannatettava uudistus. Jos hankintayksikkö on saanut vain yhden tarjouksen avoimessa hankintamenettelyssä, on se merkki siitä, että hankintaa ei ole valmisteltu huolellisesti eikä hankintaa ole silloin tehty houkuttelevaksi tarjoajille tai että hankinta on räätälöity yhdelle toimijalle. Tämän vuoksi tulee hankinta kilpailuttaa uudelleen ja valmistella huolellisesti.

- **Ovatko esitetyt keinot sopivia näiden tavoitteiden saavuttamiseksi?**

Esitetyt keinot panostavat nimenomaan hankinnan valmisteluun ja ovat sopivia. On tärkeää, että tehdään kilpailu houkuttelevaksi tarjoajille. Asetetaan relevantit ehdot hankinnan kokoon nähden, jolloin se lisää tarjoajien kiinnostusta osallistua kilpailuun, millä on merkitystä toteutuksen ja laadukkaan lopputuloksen kannalta. Ehtojen tulee olla asiallisia ja oikeudenmukaisia sekä oikeassa suhteessa hankintaan. Jos hankintaa ei suunnitella huolellisesti niin se lisää epäselvien tarjouspyyntöjen määrää ja vähentää potentiaalisten tarjoajien määrää, vaikka heillä olisi resurssit osallistua tarjouskilpailuun. Markkinakartoitus tulisi olla velvoite myös kansallisen kynnysarvon ylittävissä hankinnoissa eikä hankintayksikön harkinnassa oleva asia.

Sidosyksiköiden käytön rajoittaminen

Mitä mieltä olette esityksessä ehdotetusta sidosyksiköiden vähimmäisomistusta koskevasta vaatimuksesta? Onko se mielestänne tarkoituksenmukainen ja toteuttamiskelpoinen?

Ehdotus sidosyksiköiden 10 %:n vähimmäisomistusta koskeva ehto on erittäin kannatettava uudistus. On tärkeää, että vahvistetaan alueellisia elinvoimaa ja yrittämisen edellytyksiä ostamalla palveluita niitä tarjoavilta yrityksiltä. Hankintalakia ei ole tarkoitettu kierrettäväksi sidosyksiköiden avulla erilaisilla yritysjärjestelyillä eikä kilpailua rajoittavaksi. Olennaista on myös, että vähimmäisomistusosuus koskee myös sidosyksikön mahdollisia tytär- ja sisaryhtiöitä.

Minkälaisia vaikutuksia esitetyllä sidosyksiköiden omistusosuuden vähimmäisvaatimuksella mielestänne on?

Parantaa paikallisten toimijoiden mahdollisuuksia osallistua julkisia hankintoja koskeviin tarjouskilpailuihin.

- **Jos sidosyksiköitä koskeva muutos toteutetaan esitetyllä tavalla, mitä toimenpiteitä ja niistä aiheutuvia kustannuksia muutos todennäköisesti aiheuttaisi edustamanne organisaation eri toimialojen kannalta ja yleisesti?**

-

- **Mitä toimenpiteitä organisaationne aikoo sidosyksikön omistajana tehdä vähimmäisomistusrajaa koskevan sääntelyn seurauksena (esimerkiksi jatkuuko toiminta markkinaehtoisena, puretaanko yhtiö, pilkotaanko yhtiö, ryhdytäänkö muihin toimenpiteisiin?)**

-

- **Minkälaisia taloudellisia tai muita hyötyjä muutoksesta todennäköisesti seuraisi?**

-

Ovatko esitetyt sidosyksiköitä koskevat siirtymäajat mielestänne riittävät? Kuinka paljon aikaa muutoksiin tarvitaan?

-

- **Mitä siirtymäaikaa vaativia toimenpiteitä sidosyksiköitä koskeva kirjaus aiheuttaisi?**

-

Mietinnön liitteinä olevissa eriävissä mielipiteissä on esitetty poikkeuksia sidosyksiköiden omistusosuusvaatimukseen. Tulisiko vaatimukseen säätää poikkeuksia? Minkälaiset poikkeukset olisivat tarkoituksenmukaisia?

-

Turvallisuus ja huoltovarmuus

Vastaako esitys turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeviin tarpeisiin? Onko esitetty muutos riittävä keino varmistaa turvallisuuden toteutuminen hankinnan elinkaaren aikana ottaen huomioon EU-hankintadirektiivien reunaehdot, sekä muu turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeva sääntely?

Hankintayksikön velvollisuus on taata palveluiden turvallisuus ja huoltovarmuus. Tämä tulee ottaa huomioon hankintaa suunnitellessa. Huoltovarmuutta, tietoturvallisuutta ja muista turvallisuutta koskevista vaatimuksista tulee ilmoittaa markkinavuoropuhelussa, sen jälkeen hankintaprosessin käynnistettyä hankintailmoituksessa tai tarjouspyyntöasiakirjoissa. Esityksen 71 §:ssä todetaan, että tarjoajan tulisi koko hankinnan elinkaareen ajan kyetä täyttämään hankintayksikön turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskevat vaatimukset. Tällöin on olennaista, että hankintayksikkö selvittää alan toimijoiden kanssa markkinavuoropuhelulla mitä huolto- ja turvallisuusvaatimuksia voidaan asettaa niin että ne eivät olisi ylimitoitettuja hankinnan kokoon nähden.

Rikosrekisteriotteen pakollisuudesta luopuminen

Rikosrekisteriotteiden pakollisesta käytöstä luopumista koskevan ehdotuksen tavoitteena on sujuvoittaa hankintamenettelyjä ja vähentää hallinnollista taakkaa.

Voimassa olevan hankintalain mukaan hankintayksikön on selvitettävä EU-kynnysarvon ylittävissä hankinnoissa, koskeeko valittua tarjoajaa pakollinen poissaoloperuste. Tämä selvitetään rikosrekisteriotteesta. Rikosrekisteriote voidaan luovuttaa hankintayksikölle sellaisesta yksityisestä henkilöstä, joka on tarjoajan hallinto-, johto- tai valvontaelimen jäsen tai käyttää edustus-, päätös- tai valvontavaltaa kyseisessä yrityksessä tai yhteisössä. Poissulkemisperuste on rikosperusteinen ja on tärkeää selvittää näitä perusteita harmaan talouden torjumisessa.

- **Missä määrin muutos vaikuttaa hallinnolliseen taakkaan yhtäältä hankintayksiköiden ja toisaalta tarjoajien kannalta ja edistää näitä tavoitteita?**

Koska käytännössä tämä on muodostunut hallinnolliseksi taakaksi hankintayksiköille sekä tarjoaville yrityksille, on myös perusteltua selvittää vaihtoehtoista menettelyä kuten esimerkiksi tarjouskilpailun voittaneen tarjoajan vakuutuksen antamista siitä, että yritystä ei rasita hankintalaissa olevat pakolliset poissulkemisperusteet. Tämä vähentäisi hallinnollista taakkaa ja sujuvoittaisi hankintaprosessia nykyisestä. Myös se, että rikosrekisteriotteista ei ilmene pakolliseen poissulkemiseen johtavia rikoksia on peruste selvittää vaihtoehtoista menettelyä.

Hankintojen ilmoittaminen

Mitkä ovat näkemyksenne hankintojen ilmoittamista koskeviin muutoksiin? Lisäävätkö ehdotetut muutokset hankintojen avoimuutta tarkoituksenmukaisella tavalla?

Hankintayksikön velvollisuus ilmoittaa kansalliset kynnyksarvot ylittävistä suorahankinnoista jälki-ilmoituksella lisää hankintojen läpinäkyvyyttä ja avoimuutta on kannatettava uudistus.

Muut huomiot

-

Ahokas Inka-Liisa

Sähkö- ja teleurakoitsijaliitto STUL ry - lakiosasto, Sähkö- ja teleurakoitsijat
STUL ry